

I början av 1990-talet inbjöds nio världsledande amerikanska nationalekonomer att tillsammans med svenska kollegor granska den svenska välfärdsstaten. Syftet var att få ett kvalificerat »utifrånperspektiv« på de alltmer påträngande strukturproblemen i svensk ekonomi. Resultatet blev den s.k. NBER-rapporten *Välfärdsstat i omvandling*. Den lika skarpsinniga som lågmälda analysen i rapporten lyfte fram den grundläggande konflikten mellan välfärdsstatens utjämningssträvanden och ekonomisk effektivitet och tillväxt. Den pekade också på det omvandlingstryck detta skapade.

Vad har hänt sedan dess? Hur har de problem som identifierades för drygt tio år sedan hanterats – eller möjligen inte hanterats? I denna rapport följer flertalet av de ursprungliga författarna upp sin tidigare analys. De konstaterar att Sverige har återhämtat sig från den djupa nedgången i början av 1990-talet men många av de grundläggande strukturproblemen kvarstår och globaliseringen fortsätter att utmana välfärdsstaten.

Rapporten bygger på ett samarbete mellan SNS och den ansedda amerikanska forskningsorganisationen National Bureau of Economic Research (NBER). Redaktörer är professorerna *Richard B. Freeman*, Harvard University och NBER, och *Robert Topel*, University of Chicago, samt Ph.D. *Birgitta Swedenborg*, SNS.

SNS
FÖRLAG

AMERIKANSKA EKONOMER

Steven J. Davis,
University of Chicago
Richard B. Freeman,
Harvard University och NBER
Alan B. Krueger,
Princeton University
Edward P. Lazear,
Stanford University
Edward E. Leamer, University of
California, Los Angeles
Sam Peltzman,
University of Chicago
Thomas J. Sargent, New York
University och Hoover Institution
Robert Topel,
University of Chicago
James R. Walker,
University of Wisconsin

SVENSKA EKONOMER

Thomas Aronsson,
Umeå universitet
Anders Björklund,
Institutet för social forskning
Rikard Forslid,
Stockholms universitet
Anders Forslund,
Uppsala universitet
Peter Fredriksson,
Uppsala universitet
Stefan Fölster,
Svenskt Näringsliv
Magnus Henrekson,
Industriens utredningsinstitut
Ann-Sofie Kolm,
Stockholms universitet
Lars Ljungqvist,
Handelshögskolan i Stockholm

ISBN 91-85355-39-9

9 789185 355396

NBER-RAPPORTEN III

ATT REFORMERA VÄLFÄRDSSTATEN

SNS FÖRLAG

NBER RAPPORTEN II

★ ★ ★ ★ ★ ★

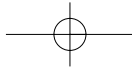
Att reformera välfärdsstaten

Amerikanskt perspektiv på den svenska modellen

REDAKTION

Richard B. Freeman
Birgitta Swedenborg
Robert Topel

SNS

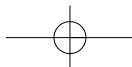
NBER **RAPPORTEN II**

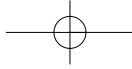
Att reformera välfärdsstaten

AMERIKANSKT PERSPEKTIV PÅ
DEN SVENSKA MODELLEN

Redaktion: Richard B. Freeman,
Birgitta Swedenborg, Robert Topel

SNS FÖRLAG

Tillväxten och sysselsättningen i 90-talskrisens kölvatten

7

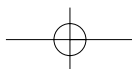
Steven J. Davis och Magnus Henrekson

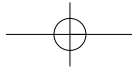
När de amerikanska och svenska ekonomer som deltog i det första SNS-NBER-projektet träffades för första gången hösten 1992 befann sig Sverige mitt uppe i sin värsta kris sedan 1930-talet. BNP föll för andra året i rad, räntorna nådde rekordnivåer och arbetslösheten steg snabbt till tidigare otänkbara nivåer. Tillväxten hade dessutom varit svag relativt andra länder i över två decennier, vilket gjort att Sverige tappat sin topposition i välståndsligan, något som sedan några år tillbaka tärt på den nationella självkänslan.

En titt i backspeglarna visar att det kom en vändning i ekonomin under 1993 och 1994. Sedan dess har tillväxten ur ett europaperspektiv varit hög. I själva verket måste man gå tillbaka till den svenska modellens glansperiod på 1960-talet för att finna lika höga tillväxttal. Men den goda tillväxten har inte åtföljts av en motsvarande ökning i sysselsättningen. År 2004 var det totala antalet sysselsatta 6 procent lägre än 1990, trots en befolkningsökning på 5 procent. Antalet arbetade timmar per person i arbetsför ålder (20-64) låg 2004 endast en procent högre än 1993 och var 10 procent under 1990 års nivå.

Vad beror denna utveckling på? Hur kan det komma sig att den höga tillväxten i stort sett inte inneburit något jobbskapande i svensk ekonomi? Vårt syfte är att söka förklaringar till denna paradox. Vi kommer att betona ett knippe av »institutioner«, där vi med institutioner menar de spelregler som formar de ekonomiska aktörernas beteende genom att de bestämmer vad som kan kallas »den samhälleliga belöningsstrukturen«. ¹ Med de institutionella villkoren avser vi det paket av institutioner som formar ett visst ekonomiskt system. ²

Ett sätt att bedöma betydelsen av specifika institutioner är att undersöka huruvida de kan förklara viktiga skillnader i utfall mellan länder och nationella särdrag vad gäller hur den ekonomiska aktiviteten organiseras och hur exempelvis branscher och företag av olika slag utvecklas. Vi har använt denna ansats i ett flertal studier om svensk ekonomi och dess utveckling relativt andra länder. ³ Vårt gemensamma arbete inleddes genom det ursprungliga SNS-NBER-projektet och i flera av våra tidigare arbeten utvärderas effekterna av svenska institutioner genom jämförelser av utfallet i Sverige med utfallet i USA, ett land med mycket annorlunda institutionella villkor. I tidigare arbeten har vi också i flera fall studerat många länder där Sverige och USA utgjort två observationer i ett brett institutionellt

spektrum. Vi har också analyserat via vilka *mekanismer* enskilda institutioner kan förväntas påverka det ekonomiska utfallet.

Som vi kommer att se är flera komponenter i de institutionella villkoren viktiga för att förklara Sveriges svaga sysselsättningsutveckling efter 1993: höga skatter på arbetskraft och konsumtion, ett lönebildningssystem som ger upphov till en sammanpressad lönestruktur, ett system för företagsbeskattning som gynnar kapitalintensiva branscher och produktionsmetoder och ett antal institutionella arrangemang och politikåtgärder som missgynnar mindre och nyare företag.

Den empiriska bilden

Den ekonomiska tillväxten

I början av 1990-talet kretsade diskussionen om Sveriges problem i hög grad kring den låga tillväxten. Från och med slutet av 1960-talet sjönk tillväxttakten relativt andra rika länder, vilket ledde till att Sveriges BNP per capita föll från 3:e eller 4:e plats bland OECD-länderna till 17:e plats 1993. Fallet relativt OECD-snittet var ca 20 procentenheter.⁴ Sedan botten nåddes 1993 har tillväxten varit imponerande både relativt utvecklingen i andra OECD-länder och jämfört med 1970- och 80-talen. Som framgår av tabell 7.1 har den genomsnittliga tillväxttakten under perioden 1994-2004 varit nästan 3 procent, vilket ligger klart över både OECD- och EU-snittet, och mätt som BNP per capita har tillväxttakten även varit högre än i USA.

Det har dock uppmärksammats att den höga relativa tillväxten inte fullt ut resulterat i en ökad relativinkomst. Sedan 1993 har Sveriges köpkraftspariterstjusterade BNP per capita endast förbättrats med två procentenheter relativt de 23 rika OECD-länderna. Huvudskälet till detta är att Sveriges terms-of-trade utvecklats svagt.⁵

Hur har då tillväxten fördelat sig mellan olika delar i ekonomin? Har det varit fråga om en någorlunda balanserad tillväxt eller har den drivits av en särskilt stark utveckling i några enskilda sektorer? Av särskilt intresse är att undersöka hur olika delar av näringslivet (marknadssektorn) utvecklats.⁶

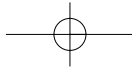
TABELL 7.1. Real BNP-tillväxt i Sverige, USA, EU-15 och OECD, 1994/95-2004 (%).

	BNP		BNP per capita	
	1994-2004	1995-2004	1994-2004	1995-2004
Sverige	2,93	2,82	2,64	2,57
USA	3,37	3,30	2,15	2,07
EU-15	2,29	2,24	1,95	1,91
OECD	2,77	2,72	1,92*	1,86*

Anm.: * Data för befolkningen i hela OECD ej tillgänglig för 2004, data för 1994-2003 och 1995-2003 har därför använts. P. g. a. att 1994 är ett år med mycket hög tillväxt som delvis kan förklaras av en normalisering av kapacitetsutnyttjandet efter den djupa krisen redovisas också tillväxten för perioden 1995-2004.

Källa: OECD *Economic Outlook* (online: SourceOECD); data för EU-15 från EuroStat (online).

Av tabell 7.2 framgår att den totala tillväxten i näringslivet var 45 procent under perioden 1994–2004. Samtidigt kan vi konstatera att det framför allt är varuproduktionen som vuxit snabbt, medan tjänstesektorn haft en svagare utveckling. Särskilt anmärkningsvärd är den utomordentligt starka tillväxten i tillverkningsindustrin, vilken haft en total tillväxt på 87 procent under den aktuella perioden, samtidigt som tjänstesektorn bara vuxit med 35 procent. Inom tillverkningsindustrin är det i sin tur ett fåtal branscher som står för tillväxten, i första hand El- och optikprodukter (läs: telekom), Transportmedelsindustri, Kemisk industri och i viss mån skogsrelaterade branscher. Här skiljer Sverige ut sig i förhållande till de flesta andra utvecklade länder och relativt utvecklingen under de föregående decennierna. Tillverkningsindustrin har varit på relativ tillbakagång i så gott som alla rika länder sedan mitten av 1960-talet och för tjugo år sedan ansågs den allmänt gå en mycket dyster framtid till mötes i Sverige.

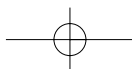
Om vi ser på tjänstesektorn framgår att större delen av den totala tillväxten härrör från Fastighetsbolag, uthyrnings- och företagsservicefirmor, Parti- och detaljhandel och Transport, magasinering- och kommunikationsföretag. Procentuellt sett har tillväxten varit högst i Utbildnings-, hälso- och sjukvårdsföretag och Andra samhällsliga och personliga tjänster, även om tillväxten skett från mycket låga nivåer. Denna tillväxt avspeglar i

TABELL 7.2. Branschvis dekomponering av BNP-tillväxten i svenskt näringsliv, 1994–2004.

	Förädlingsvärdesandel, %, 1994	Tillväxt förädlingsvärde, %, 1994–2004
SUMMA NÄRINGSLIVET	100,0	44,9
Varuproduktion	40,6	58,1
Tjänsteproduktion	59,4	35,4
TJÄNSTEPRODUKTION	59,4	35,4
Parti- och detaljhandel	13,4	41,3
Hotell och restauranger	1,74	32,5
Transport-, magasinering- och kommunikationsföretag	9,62	44,1
Kreditinstitut och försäkringsbolag	5,44	31,4
Fastighetsbolag, uthyrnings- och företagsservicefirmor	25,7	25,1
Utbildnings-, hälso- och sjukvårdsföretag	1,5	77,6
Andra samhällsliga och personliga tjänster	2,09	52,3
TILLVERKNINGSINDUSTRIN	26,7	86,8
Kemisk industri	2,29	108,9
Industri för el- och optikprodukter	3,25	931,2
Transportmedelsindustri	3,65	109,6

Anm.: Tillväxtsiffrorna baserar sig på länkade kedjeindex i fasta priser (basår 2000). Endast de delbranscher som särskilt förtjänar att lyftas fram redovisas i denna tabell.

Källa: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

mångt och mycket effekter av bolagisering av vissa offentliga verksamheter, ökningen i friskolor och den ganska omfattande privatiseringen av framför allt äldreomsorgen.

Det är anmärkningsvärt att tillväxten i så utomordentligt hög grad kan tillskrivas ökad varuproduktion och professionella tjänster, vilka i stor utsträckning är kopplade till varuproduktionen. Denna utveckling ligger i stort sett i linje med vår ursprungliga SNS-NBER-studie, där vi drog slutsatsen att den svenska politiken gynnat företag och branscher dominerade av stora företag och hög kapitalintensitet, dvs. i första hand tillverkningsindustri.

Sysselsättningsutvecklingen

I tabell 7.3 presenteras förändringen i sysselsättningen i näringslivet under perioden 1994–2004. Totalt ökade sysselsättningen i näringslivet med drygt 11 procent. Mer än hela denna ökning ägde rum i tjänstesektorn, medan sysselsättningen i tillverkningsindustrin förblev oförändrad trots en tillväxt i förädlingsvärdet på 87 procent. Substantiella bidrag till sysselsättningsökningen svarade i stort sett tre branscher för: Parti- och detaljhandel, Fastighetsbolag, uthyrnings- och företagservicefirmor och Utbildnings-, hälso- och sjukvårdsföretag.

Utvecklingen av antal arbetade timmar

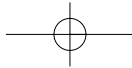
Data över den aggregerade sysselsättningen ger en ofullständig bild eftersom olika typer av frånvaro ökat kraftigt. Definitioner av sysselsättning och arbetslöshet är sällan enkla och de förändras också över tiden, vilket försvå-

TABELL 7.3. Branschvis dekomponering av sysselsättningsförändringen i svenskt näringsliv, 1994–2004.

	Andel av total sysselsättning, %, 1994	Sysselsättnings- tillväxt, %, 1994–2004	Bidrag till total syssels.tillväxt, 1994–2004
SUMMA NÄRINGSLIVET	100,0	11,5	11,5
VARUPRODUKTION	41,9	-0,50	-0,21
Tillverkningsindustri	27,1	-0,30	-0,08
Byggnadsindustri	8,03	14,0	1,12
TJÄNSTEPRODUKTION	58,1	20,2	11,70
Parti- och detaljhandel	20,0	9,35	1,87
Hotell och restauranger	4,02	14,2	0,57
Fastighetsbolag, uthyrnings- och företagservicefirmor	12,3	48,8	6,02
Utbildnings-, hälso- och sjukvårdsföretag	3,46	67,4	2,33

Anm.: Den tredje kolumnen har räknats fram genom att multiplicera kolumn ett med kolumn två och dividera med 100. Endast de delbranscher som särskilt förtjänar att lyftas fram redovisas i denna tabell.

Källa: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

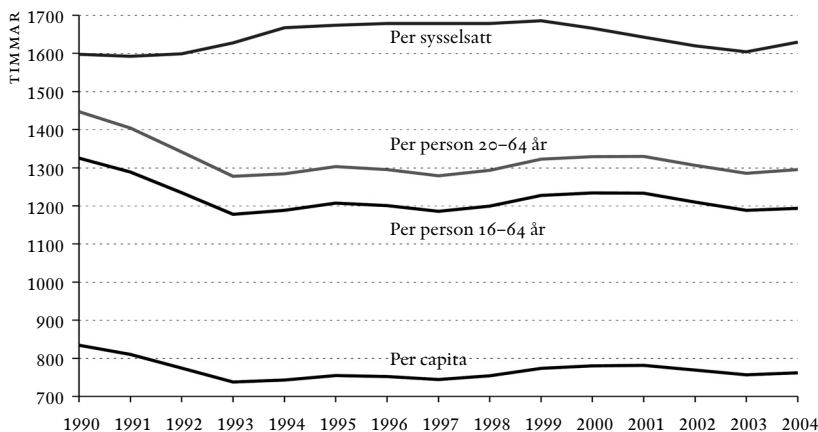
rar jämförelser. Enligt officiell statistik ökade sysselsättningsgraden från 73,9 till 77,0 procent bland 20–64-åringar mellan 1997 och 2004. Emellertid finns flera kategorier som trots att de är frånvarande räknas som sysselsatta: sjukskrivna, »ofrivilliga« studenter, en del av de värnpliktiga, vissa kategorier som är tjänstlediga utan lön, föräldralediga och de som är hemma för tillfällig vård av barn. Till detta kommer stora grupper som deltar i arbetsmarknadsprogram eller är förtids- eller avtalspensionerade. Det är omöjligt att enas om *en* siffra på graden av utanförskap på svensk arbetsmarknad, men den sanna siffran ligger sannolikt någonstans i intervallet 18–24 procent.⁷

En mer tillförlitlig indikator på en ekonomis sysselsättningsskapande förmåga kan erhållas genom att studera utvecklingen av antalet arbetade timmar. Figur 7.1 visar hur antalet arbetade timmar per person utvecklats sedan 1990. När sysselsättningsutvecklingen studeras på detta sätt blir det uppenbart att ökningen av antalet personer som räknas som sysselsatta motverkas av en minskning av det genomsnittliga antalet arbetade timmar sedan 1999. Sedan 1990 har också den andel av befolkningen som är i yrkesaktiv ålder ökat, vilket gör att utvecklingen ser än dystrare ut när den relateras till de yrkesaktiva åldersgrupperna. Exempelvis ökade det genomsnittliga antalet arbetade timmar bland 16–64-åringarna bara med 16 timmar eller mindre än 1,5 procent från 1993 till 2004.

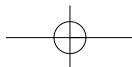
Det bör också noteras att dessa data över arbetade timmar inte bygger på faktiska mätningar utan härrör från ett urval av intervjuade personers egna uppskattningar. Det finns skäl att tro att detta ger en överskattning. Den svaga överensstämmelsen med andra källor tyder på att överskattningen kan vara stor.⁸

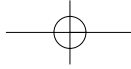
Sammanfattningsvis kan vi konstatera att trots hög tillväxt i mer än ett decennium i svensk ekonomi har jobbskapandet netto varit blygsamt. Det

FIGUR 7.1. Genomsnittligt antal arbetade timmar per person och år, Sverige 1990–2004.

Källa: Statistiska centralbyrån.

har dock skett en stor förskjutning av sysselsättningen bort från offentliga myndigheter, men mycket av detta har att göra med privatisering av produktionen av offentligt finansierade tjänster och med bolagiseringar av verksamheter som tidigare drevs i myndighetsform. Detta är så anmärkningsvärt att det förtjänar en mer omfattande jämförelse med utvecklingen i andra länder.

Graden av sysselsättningskapande tillväxt

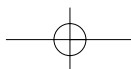
Vi har kunnat konstatera att den svenska ekonomin i det riktigt långa perspektivet skapat få jobb i näringslivet och att den snabba tillväxten efter 1993 i mycket liten utsträckning varit jobbskapande. Hur ser det då ut i andra länder? I tabell 7.4 redovisas beräkningar av den långsiktiga relationen mellan sysselsättningsutveckling och BNP-tillväxt under det senaste kvartsseklet i 35 länder. Siffran mäter den långsiktiga sysselsättningseffekten i procent av en BNP-ökning med en procent. Exempelvis innebär en skattad effekt på +0,5 att en ökning av BNP med en procent är förknippad med en sysselsättningsökning på 0,5 procent. Den skattade effekten är lägre i Sverige än i något annat OECD-land. Den är till och med negativ i Sverige, medan den överstiger 0,2 i de flesta länder. I länder som USA, Irland och Nederländerna som haft en god långsiktig sysselsättningsutveckling överstiger den skattade effekten 0,4.

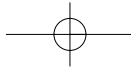
Vad är det då för slags sysselsättning som inte kommer till stånd i Sverige och andra länder med ett svagt samband mellan tillväxt och sysselsättning? Baserat på våra tidigare studier⁹ är en rimlig hypotes att de saknade jobben i första hand skulle ha funnits i branscher som i hög grad använder lågutbildad arbetskraft och som producerar varor och tjänster där konkurrensen är hög från det obetalda egenarbetet och från den svarta sektorn. För att testa denna hypotes relaterar vi de skattade sysselsättningseffekterna i tabell 7.4 till sysselsättningsandelarna i följande tjänstenäringsgrupper: Detaljhandel; Reparationer av hushållsvaror, Försäljning, underhåll och reparationer av motorfordon, Hotell och restaurang, Andra personliga och sociala tjänster och Avlönat hushållsarbete.

Det visar sig att länder med hög sysselsättningseffekt av en BNP-ökning tenderar att ha en hög andel av den totala sysselsättningen i dessa tjänstenäringsgrupper. Vi finner att en ökning av sysselsättningsandelen i de aktuella tjänstenäringsgrupperna med 10 procentenheter är förknippad med en ökning i sysselsättningens tillväxtkänslighet på 0,25 (enligt definitionen i tabell 7.4). Detta resultat ger stöd för tesen att ekonomisk tillväxt har en svag sysselsättningseffekt i länder som Sverige, där betingelserna för jobbskapande är oförmånliga i många tjänstesektorer av skäl som förklaras nedan.

Avgörande institutioner

Jämfört med andra rika länder visar sig Sverige vara det land som har det allra svagaste långsiktiga sambandet mellan tillväxt och sysselsättning. Är

TABELL 7.4. Uppskattad långsiktig sysselsättningsökning i procent av en BNP-ökning på en procent i 31 rika länder, 1980-2004.

Elasticitet		Elasticitet	
OECD-LÄNDER			
Sverige	-0,05	Nya Zeeland	0,42
Finland	-0,01	Island	0,46
Italien	0,06	USA	0,48
Österrike	0,16	Australien	0,54
Tyskland*	0,18	Kanada	0,56
Luxemburg	0,22	Spanien	0,58
Danmark	0,25	Nederländerna	0,63
Norge	0,25	Schweiz	0,71
Frankrike	0,26	Mexiko*	0,82
Storbritannien	0,27		
Belgien	0,28	RIKA LÄNDER UTANFÖR	
Japan	0,28	OECD	
Grekland	0,29	Taiwan	0,25
Sydkorea	0,33	Singapore	0,28
Turkiet	0,37	Hongkong*	0,29
Portugal	0,38	Chile*	0,35
Irland	0,41	Israel*	0,77

Anm.: Elasticiteten beräknas som lutningskoefficienten i en OLS-regression på årliga observationer för logaritmen av total sysselsättning mot logaritmen för real BNP.

* Anger ett startår senare än 1980.

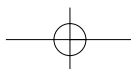
Källa: Egna beräkningar baserade på OECD-data för OECD-länder och från nationella källor för övriga länder.

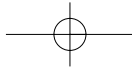
då denna utveckling i överensstämmelse med vad vi kan förvänta oss mot bakgrund av de institutionella villkoren – de ekonomiska spelreglerna – i Sverige?

Skatt på arbete och konsumtion

Skatt på arbete och konsumtion uppmuntrar till överflyttning av arbetsuppgifter från den beskattade sektorn till obetald egenproduktion och till den svarta sektorn. För att förstå kraften i hur beskattningen kan minska den reguljära sysselsättningen och snedvrider produktionsbesluten, låt oss betrakta valet mellan produktion på marknaden och egenproduktion i det enkla fallet där arbete är den enda produktionsfaktorn. Det lönar sig i detta fall att köpa tjänsten på marknaden om:¹⁰

$$\frac{\text{Köparens timlön före skatt}}{\text{Säljarens timlön före skatt}} \times \frac{\text{Säljarens produktivitet}}{\text{Produktivitet vid egenarbete}} > \frac{(1+\text{momssatsen})(1+\text{lagstadgade sociala avgifter})}{1-\text{köparens marginalsatt}}$$

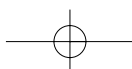
Låt oss kalla högerledet i olikheten för *skattefaktorn*.¹¹ Formeln beskriver ett fundamentalt ekonomiskt samband, vilket, givet lönespridning och produktivitetsskillnader, har en avgörande betydelse för var skiljelinjen mellan arbete i och utanför den beskattade marknadssektorn kommer att gå. Låga skatter på arbete ställer mindre krav på lönespridning före skatt och/eller produktivitetsskillnader i den aktuella verksamheten för att en professionell produktion ska komma till stånd och därmed sysselsättningen på marknaden vidgas. En skattefaktor på t. ex. 3 betyder att om köparen och säljaren har samma lön så måste säljaren ha tre gånger högre produktivitet än köparen för att det ska löna sig att avstå från att producera tjänsten själv.

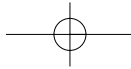
Med höga skatter på arbete och konsumtion trängs marginella producenter på marknaden ut av egenproduktion och svartarbete. Detta sänker den genomsnittliga produktiviteten på betalt och obetalt arbete utanför den vita marknadssektorn, medan det höjer produktiviteten i den vita sektorn. Detta skapar en tendens till att produktiviteten överskattas i högskattesamhällen jämfört med samhällen med lägre skatter.

I figur 7.2 redovisas en beräkning av skattefaktorns utveckling i Sverige sedan början av 1950-talet för tre yrkeskategorier. Skattefaktorn ökade stadigt fram till slutet av 1970-talet då den närmade sig 4 för industriarbetare och översteg 5 respektive 8 för tjänstemän och högre chefer. Skattefaktorn sjönk något under 1980-talet och föll sedan kraftigt till följd av 1990/91-års skattereform. Den har sedan börjat krypa uppåt igen till följd av högre kommunalskatter och den s.k. värnskatten. År 2004 var skattefaktorn drygt 2,5 för industriarbetare, 3,5 för en genomsnittlig tjänsteman och 3,9 för högre chefer. Även om detta är betydligt lägre än nivån på 1970- och 80-talen, så innebär en skattefaktor på denna nivå ett kraftfullt incitament att flytta produktion från den beskattade till den obeskattade sektorn. Som jämförelse kan nämnas att i USA ligger skattefaktorn i normala inkomstlagen i intervallet 1,3–1,9. Stora delar av tjänstesektorn i Sverige lider därför under en ofta övermäktig konkurrens från den svarta marknaden och från det obetalda egenarbetet. Denna effekt förstärks av förekomsten av institutioner som tenderar att skapa en låg lönespridning.

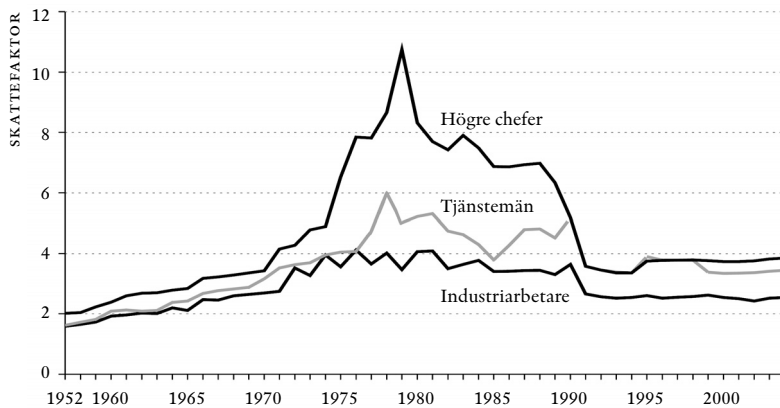
I en tidigare studie¹² har vi undersökt sambandet mellan skattefaktorn och sysselsättningsandelen i näringsgrenar som kan förväntas vara känsliga för en hög arbets- och konsumtionsbeskattning. Exempelvis finner vi att en ökning av skattefaktorn med 0,25 är förknippad med en 12-procentig minskning av sysselsättningsandelen i de skattekänsliga näringsgrenarna. Om vi bara studerar sambandet för hotell- och restaurangnäringarna är känsligheten för skattefaktorns storlek dubbelt så stor.

De skattekänsliga näringarna tenderar också att i hög grad efterfråga lägre utbildad arbetskraft. Detta innebär att enhetliga skattesatser på arbetskraft och konsumtion särskilt hämmar efterfrågan på lägre utbildad arbetskraft, vilket sänker deras relativa löner och/eller gör det svårt för dem att överhuvudtaget hitta sysselsättning.

FIGUR 7.2. Skattefaktorns utveckling för industriarbetare, tjänstemän och högre chefer, Sverige 1952–2004.

Anm.: Det finns bara tre observationer för 1950-talet: 1952, 1955 och 1958. Från och med 1960 är observationerna årliga. Skattefaktorn för varje kategori har beräknats för genomsnittslönen respektive år. Högre chef avser en individ på ledningsnivå i ett privat företag (under vd). Skattefaktorn inkluderar obligatoriska sociala avgifter och obligatoriska egenavgifter, marginalskatten och indirekta skatter på privat konsumtion (all inkomst antas spenderas på privat konsumtion). Fastighetsskatter har exkluderats. Skattefaktorn är identisk för tjänstemän och högre chefer mellan 1991 och 1998.

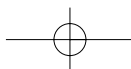
Källa: Du Rietz (1994) och nya beräkningar erhållna direkt från Du Rietz.

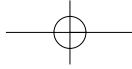
Institutioner på arbetsmarknaden

Det är väl dokumenterat att Sverige har en lång historia av institutionella arrangemang på arbetsmarknaden som lett till sammanpressade löner.¹³ Lönespridningen är också mycket låg i Sverige jämfört med länder som USA och Storbritannien, även om det skett en viss ökning i lönespridningen i Sverige under de senaste 10 åren (Fredriksson och Topel, 2006).

Som framgår av sambandet i föregående avsnitt förstärker en låg lönespridning de snedvridningar i valet mellan marknads- och hushållsproduktion som höga skatter ger upphov till. Dels tenderar det att höja lönerna för lägre utbildad arbetskraft, vilket ökar lönsamheten för att i stället producera tjänsten i form av obetalt egenarbete. Dels sjunker alternativkostnaden för det obetalda egenarbetet genom att en allmän lönesammanpressning även håller nere de höga lönerna.

Det finns också skäl att tro att arbetsrättslagstiftningen, inte minst lagen om anställningsskydd (LAS), påverkar olika branscher och typer av företag på olika sätt. LAS ger anställda ett kraftfullt skydd mot uppsägningar. De enda grunder som finns för uppsägning är grov försumlighet och arbetsbrist, då uppsägningarna sker enligt väl definierade turordningsregler. Strikta turordningsregler är en större belastning för nya, små och (potentiellt) snabbväxande företag. Särskilt för sådana företag är behovet av att kunna variera arbetsstyrkan större än för större, mogna företag eller företag utan tillväxtambitioner.¹⁴

Vägen från liten till stor är i regel knagglig därför att de nya företagen verkar under genuin osäkerhet. Om företaget verkar under betingelser som försvårar möjligheterna till snabb anpassning, bör man förvänta sig både en allmänt sett minskad vilja till expansion och att det blir färre företag som i kraft av en god produkt eller affärsidé på kort tid växer och blir stora.¹⁵ Dessutom tillkommer att »först-in – sist-ut«-principen vid neddragningar medför att anställningstid blir relativt sett viktigare för den enskildes inkomsttrygghet än individuell skicklighet. Detta ökar individernas alternativkostnad för att byta arbete, vilket försämrar nya entreprenörers rekryteringsmöjligheter och/eller minskar benägenheten att lämna en avlönad anställning för att bli egenföretagare.

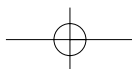
Jämfört med läget före 90-talskrisen finns i dag större flexibilitet genom ökade möjligheter till prov-, visstids- och projektanställning, användning av arbetskraft från uthyrningsföretag (sedan 1993) samt genom ett ökat inslag av samarbete i nätverk mellan soloföretagare. Samtidigt finns i skrivande stund förslag och utredningar om att öka skyddet för vikarier, provanställda och projektanställda, och till och med ge deltidсанställda ensidigt rätt att kräva att få gå upp till heltid eller få tjänstledighet för att gå ned på deltid, vilket i så fall skulle innebära att alla anställningar i praktiken är heltidсанställningar. Likaså har kraven på arbetsgivare skärpts genom ett ökat rehabiliteringsansvar för sjukskrivna och skyldighet att stå för 15 procent av sjukpenning, utan tidsbegränsning.

Lönebildningen har också förändrats en hel del genom det s.k. Industriavtalet som började gälla 1997. Detta avtal berör i första hand tillverkningsindustrin medan huvuddelen av den privata tjänstesektorn ligger utanför. Industriavtalet har inneburit en nästan total decentralisering av lönebildningen inom industrin.¹⁶ Som visas av Lundborg (2005) har detta givit upphov till drastiskt ökade löneskillnader bland tjänstemän i industrin sedan mitten av 1990-talet. Lundborg finner att de ökade möjligheterna till individualiserad lönesättning har ökat produktiviteten i företagen. Samtidigt innebär kollektivavtalen ofta förhållandevis höga golv för de lägsta lönerna.

Sammantaget kan sägas att det skett en hel del förändringar i arbetsmarknadens regelsystem och lönebildning sedan 90-talskrisen. De regler som försvårar för tjänstesektorn – höga ob-tillägg, strikta turordningsregler, hög anställningstrygghet – kvarstår i allt väsentligt, medan tillverkningsindustrin kunnat dra nytta av ett nytt avtal som kraftigt ökat utrymmet för individualiserad lönesättning. De ökade pålagor som tillkommit i form av evig medfinansiering av sjukpenning och ökat rehabiliteringsansvar slår också relativt sett hårdare mot branscher med låg kapitalintensitet och mot små företag.

Offentlig produktion av tjänster med hög inkomstelasticitet

Trots de senare årens försök med konkurrensutsättning av offentlig verksamhet är den privata andelen av produktionen av många tjänster blygsam.

I tabell 7.5 anges den privata andelen av produktionen för ett antal vanliga tjänster som helt eller i huvudsak är offentligt finansierade. Verksamheter som barnomsorg, hemservice, fritidshem och äldreomsorg har fortfarande liten privat produktionsandel, trots att dessa verksamheter lämpar sig väl för privat produktion, särskilt inom mindre företag. Valet att i första hand producera dessa tjänster i offentlig regi utestänger privata entreprenörer från en stor och växande del av ekonomin. Särskilt i hälsosektorn är det lätt att föreställa sig hur en större öppenhet för privata producenter skulle kunna bana vägen för framväxten av nya stora företag.¹⁷

Till detta kommer att inkomstelasticiteten för dessa tjänster med få undantag är hög. Enligt amerikanska studier ligger den på ca 1,6 för vård.¹⁸ Detta innebär att om inkomsten ökar med 10 procent så vill vi lägga 16 procent mer på vård. För närvarande går ca 22 procent av BNP till offentligfinansierad vård, omsorg och utbildning och denna andel har inte ökat sedan början av 1980-talet. Dessutom tenderar det relativa priset att stiga för sådan produktion, eftersom det är svårt att rationalisera verksamheten genom att ersätta arbetskraft med maskiner eller annan kapitalutrustning. Genom att det offentliga har åtagit sig att stå för produktion och skattefinansiering av dessa inkomstelastiska tjänster som dessutom i regel har en oförmånlig relativprisutveckling kan de svårigen bli tillväxtbranscher. De tenderar i stället att bli »kostnadsproblem« med låg potential för drivande och talangfulla entreprenörer och för ökad sysselsättning.

Företags- och ägarbeskattningen

Som vi visade i vår ursprungsstudie gynnade företags- och ägarbeskattningen systematiskt skuldfinansiering framför egenkapitalfinansiering och institutionellt ägande framför individuellt ägande. I praktiken kom detta att innebära ett systematiskt gynnande av stora kapitalintensiva företag. 1990/91-års skattereform och avskaffandet av förmögenhetsskatten på onoterade aktier 1992 kom att förändra detta i grunden.¹⁹ En ytterligare skatte-

TABELL 7.5. Andelen privat produktion för vissa helt eller i huvudsak offentligt finansierade tjänster, 1996 och 2000.

Verksamhet	Andel (av antal platser) år 1996 (%)	Andel (av antal platser) år 2000 (%)
Daghem	12,5	11,8
Familjedaghem (dagmamma)	2,2	8,6
Fritidshem	4,5	-
Grundskola	2,4	3,9
Gymnasieskola	1,9	4,4
Äldreomsorg i särskilt boende	8,3	10,0
Hemtjänst boende i servicehus	5,1	-
Hemtjänst i eget boende	2,6	-

Källa: Werenfels Röttorp (1998) för 1996 och Jordahl (2002) för 2000.

reform 1994 skapade i det närmaste neutralitet mellan olika ägar- och finansieringsformer. Men genom återinförandet av dubbelbeskattningen på utdelningar 1995 ökade återigen skillnaderna även om individuellt ägande och egenkapitalfinansiering fortfarande kom att behandlas mycket gynnsamt jämfört med läget före den stora skattereformen, se vidare tabell 7.6. Beskattningen av individuellt ägande skärps dessutom av de s.k. 3:12-reglerna som har till syfte att förhindra att ägare till mindre företag omvandlar högre beskattade arbetsinkomster till lägre beskattade kapitalinkomster. De från början relativt enkla reglerna har med tiden ökat i komplexitet och är i dag mycket svåröverskådliga.

Samtidigt omgärdades det utländska ägandet av starka restriktioner,²⁰ vilket förhindrade att de oförmånliga betingelserna för inhemskt ägande ledde till att utländska ägare tog över ägarrollen i någon större utsträckning. År 1993 togs dock de sista hindren för utländskt ägande av företag och fastigheter bort. Skattebelastningen på inhemska individuella ägare kom att förbli högre än i de flesta andra jämförbara länder.²¹ Detta har inneburit att utländskt ägande generellt sett kommit att gynnas relativt inhemskt ägande. Detta ger, allt annat lika, incitament till ökat utländskt ägande av näringslivet.

Utvecklingen under senare år tycks bekräfta detta. Den utländska ägarandelen på Stockholmsbörsen ökade snabbt (från 7 till 40 procent på 10 år) och sysselsättningen i utlandsägda bolag ökade från 5 till 23 procent av sysselsättningen i näringslivet mellan 1980 och 2003 (ITPS 2005). Som visats av Norbäck m. fl. (2005) är det fullt möjligt att en högre skattebörd på inhemska ägare kan göra att ett företag säljs till en utländsk ägare även om denne är mindre kompetent än den svenske ägaren.

Slutsatser

Tillväxten i svensk ekonomi har varit hög sedan vändpunkten efter den djupa krisen i början av 1990-talet. Tillväxten har dock i exceptionellt hög grad drivits av en snabb ökning i industriproduktionen och tillhörande professionella tjänster. Detta står i bjärt kontrast till de dystra förutsägelser som gjordes vid 1980-talets slut om Sveriges framtid som industrination. De stora industriföretagen inom telefoni, läkemedel och verkstadsindustri har till och med stärkt sin betydelse i svenskt näringsliv. Nydanande entreprenörer eller snabb tillväxt i nya branscher har däremot knappast utgjort viktiga motorer i tillväxtprocessen.

Däremot har tillväxten i stort sett inte lett till någon ökad sysselsättning alls, relativt storleken på den yrkesaktiva befolkningen. Detta är inte så förvånande med tanke på att tillväxten i så hög grad skett i branscher med snabb teknologisk utveckling, hög kapitalintensitet och med goda möjligheter till *outsourcing* av de mer personalintensiva verksamheterna till länder med billigare arbetskraft. Vid en jämförelse av den långsiktiga sysselsättningseffekten av ekonomisk tillväxt för 30 länder framkom att Sverige var

TABELL 7.6. Effektiva marginalskatter för olika kombinationer av ägare och finansiering, 1980, 1991, 1994 och 2001 (10 % real avkastning före skatt).

	Skulder	Nyemission	Återinvesterade vinstmedel
1980			
Hushåll	58,2	136,6	51,9
Skattebefriade institutioner	-83,4	-11,6	11,2
Försäkringsbolag	-54,9	38,4	28,7
1991			
Hushåll	31,7	61,8	54,2
Skattebefriade institutioner	-9,4	4,0	18,7
Försäkringsbolag	14,4	33,3	31,6
1994			
Hushåll	32,0/27,0*	28,3/18,3*	36,5/26,5*
Skattebefriade institutioner	-14,9	21,8	21,8
Försäkringsbolag	0,7	32,3	33,8
2001			
Hushåll	29,7/24,7*	61,0/51,0*	44,1/34,1*
Skattebefriade institutioner	-1,4	23,6	23,6
Försäkringsbolag	19,6	47,2	44,7

Anm.: Den effektiva marginalskatten är beräknad under antagandet om en real avkastning före skatt på 10 procent. En negativ siffra betyder att den reala avkastningen efter skatt är högre än före skatt. Den faktiska inflationen vid olika tidpunkter spelar roll för utfallet.

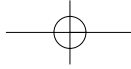
* Exklusive förmögenhetsskatt. Förmögenhetsskatten på onoterade aktier avskaffades 1992.

Källa: Beräkningar erhållna från Jan Södersten; se Södersten (1993) och Braunerhjelm m. fl. (2002).

det land som uppvisade det svagaste sambandet. Vidare visar analysen att detta i hög grad sammanhänger med att arbetsintensiva tjänstesektorer är väsentligt mindre i Sverige än i andra länder.

Utvecklingen har generellt sett varit anmärkningsvärt svag inom produktionen av tjänster för lokala behov. Vår analys pekar på att detta är förenligt med de i sammanhanget viktigaste spelreglerna för näringsverksamhet. Höga skatter på arbete och konsumtion motverkar produktion av hushållsnära tjänster på den reguljära marknaden och uppmuntrar till egenproduktion eller produktion i den svarta sektorn. Arbetsrättslagstiftning och lönebildningssystem är i det stora hela bättre anpassade till förhållandena inom industriproduktionen än inom tjänstesektorn. Företags- och ägarbeskattningen missgynnar i hög grad individuellt inhemskt ägande och potentiella tillväxtbranscher som hälso- och sjukvård, utbildning och äldreomsorg är »inlåsta« i offentlig sektor och undandrar sig därför i långa stycken entreprenöriell företagsutveckling.

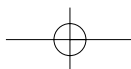
Kan då Sverige även fortsättningsvis räkna med hög tillväxt driven av tillverkningsindustrin? Vi bedömer detta som mindre sannolikt. Globalise-

ringen innebär dels att just tillverkning i snabb takt flyttar till lågkostnads-länder, dels att de gamla industriländernas företag utsätts för ökande konkurrens från framför allt asiatiska företag. I vilket fall som helst kan knappast en aldrig så snabb tillväxt i tillverkningsindustrin skapa en större höjning av sysselsättningsnivån. Detta förutsätter förändringar på ett antal viktiga marginaler som sammantaget ger ökad lönsamhet för att starta, driva och expandera företag och ökad lönsamhet för den enskilde att eftersträva förvärvsinkomster relativt transfereringsinkomster. Nyckeln ligger här i att förbättra betingelserna för tjänsteproduktion i vid mening både absolut och relativt varuproduktionen.

Noter

- Vi tackar Robin Douhan och Per Thulin för assistenthjälp och värdefulla synpunkter.
- 1. Denna term har hämtats från Baumol (1990). Institutioner och institutionella förklaringar till ekonomisk utveckling har under senare år kommit att betonas allt mer inom forskningen, även i vad som brukar kallas den nationalekonomiska huvudfrånan (*mainstream economics*). Se exempelvis North och Weingast (1989), Rodrik m.fl. (2004) och Acemoglu m.fl. (2005).
- 2. Den ursprungliga SNS-NBER-studien gjorde klart att den svenska välfärdsstaten kan ses som en ekonomisk modell eller som ett system, vilket definieras av ett knippe institutioner (Freeman, 1995). Kombinationen av institutioner och hur dessa samverkar är av avgörande betydelse för ekonomins prestationsförmåga. Exempelvis motverkas arbetsutbudet av en kombination av höga marginalskatter och låg lönespridning, men denna effekt har komparerats av ett antal regler som begränsat tillgången till vissa kraftigt subventionerade tjänster till andra än de sysselsatta (Lindbeck, 1982).
- 3. Se Davis och Henrekson (1997, 1999, 2005a, 2005b).
- 4. Se Lindbeck (1997); Henrekson (2001).
- 5. Se Håkansson och Lindbeck (2005).
- 6. När Statistiska centralbyrån mäter BNP från produktionssidan motsvarar marknadssektorn approximativt den totala produktionen exklusive produktionen i offentliga myndigheter. Emellertid bör noteras att bolagiserade men offentligt ägda verksamheter såsom Posten, Vattenfall, allmännyttiga bostäder och bolagiserade offentliga sjukhus klassificeras som en del av näringslivet.
- 7. Se t. ex. Edling (2005).
- 8. Det genomsnittliga antalet arbetade timmar per sysselsatt anges av SCB till i storleksordningen 1 630 timmar per år. Givet ett genomsnitt på 27 dagars betald semester per år och 11 röda dagar, skulle detta implicera en genomsnittlig effektiv arbetstid på 37 timmar per vecka per sysselsatt. Med tanke på hur vanligt det är med deltidsarbete och frånvaro på grund av sjukskrivning, föräldraledighet, vidareutbildning, läkarbesök, rehabilitering, tillfällig vård av barn m.m. förefaller denna siffra vara för hög. För en sådan slutsats talar också att det faktiska genomsnittliga antalet arbetade timmar bland *heltidsanställda* i den privata sektorn enligt Svenskt Näringslivs *Tidsanvändningsstatistik* uppmätts till 1 581 timmar 2004. Denna statistik baserar sig på ett urval av 200 företag och såväl frånvaro som deltidsarbete är betydligt vanligare i offentlig sektor. I samma riktning talar OECD:s (2005) uppskattning om genomsnittlig faktisk arbetad tid för heltidsanställda i Sverige på 1 349 timmar.
- 9. Se Davis och Henrekson (1997, 2005a, 2005b).
- 10. Se Davis och Henrekson (2005a); Pålsson (1997).
- 11. Marginalskatten inkluderar de lagstadgade egenavgifterna.

12. Se Davis och Henrekson (2005a).
13. Se Edin och Topel (1997); Davis och Henrekson (2005b); Hibbs (1990).
14. Se Davis m. fl. (1996); Reynolds (1999).
15. Även utan kraftfulla regleringar hamnar de mindre företagen lätt i problem när det gäller att passera tröskeln från ett mycket litet företag som styrs informellt av entreprenören själv. Storey (1994, s. 202) konstaterar därvidlag: »Den viktigaste slutsatsen från studierna av interaktionen mellan de mindre företagen och arbetsmarknaden är att företag med 10–15 anställda hamnar i stora svårigheter ... företag i detta storleksintervall förefaller att ha svårt att hantera de ökade kraven på formalisering av rekryteringsprocesser och internutbildning som krävs till följd av den större storleken.«
16. Se Elvander (2002).
17. Jämför med utvecklingen i den amerikanska hälsosektorn under 1990-talet. Där har en hård konkurrens mellan hälsovårdsföretag lett till stora kostnadsbesparingar och produktivitetshöjningar, inte minst tack vare att modern informations- och kommunikationsteknologi har börjat användas på ett systematiskt sätt (Cutler m. fl., 2000; Litan och Rivlin, 2002).
18. Se Murray (2003).
19. Se Agell m. fl. (1995) för en utvärdering av skattereformen.
20. Se Reiter (2003).
21. Se Henrekson och Jakobsson (2005).

Referenser

- Acemoglu, D., S. Johnson och J. A. Robinson (2005), »Institutions as the Fundamental Cause of Long-Run Growth«, i P. Aghion och S. Durlauf, (red.), *Handbook of Economic Growth*, North-Holland.
- Agell, J., P. Englund och J. Södersten (1995), *Svensk skattepolitik i teori och praktik. 1991 års skattereform*. Bilaga 1 till SOU 1995:104, Allmänna Förlaget.
- Baumol, W. J. (1990), »Entrepreneurship: Productive, Unproductive and Destructive«. *Journal of Political Economy*, 98(5), s. 893–921.
- Braunerhjelm, P. m. fl. (2002), *Kluster.se*. Ekonomirådets rapport 2002, SNS Förlag.
- Cutler, D. M., M. McClellan och J. P. Newhouse (2000), »How Does Managed Care Do It?«, *Rand Journal of Economics*, 31(3), s. 526–548.
- Davis, S. J., J. Haltiwanger och S. Schuh (1996), *Job Creation and Destruction*, MIT Press.
- Davis, S. J. och M. Henrekson (1997), »Industrial Policy, Employer Size and Economic Performance in Sweden«, i R. B. Freeman, R. Topel och B. Swedenborg, (red.), *The Welfare State in Transition*, University of Chicago Press.
- Davis, S. J. och M. Henrekson (1999), »Explaining National Differences in the Size and Industry Structure of Employment«, *Small Business Economics*, 12(1), s. 59–83.
- Davis, S. J. och M. Henrekson. (2005a), »Tax Effects on Work Activity, Industry Mix and Shadow Economy Size: Evidence from Rich-Country Comparisons«, i Ramón Gómez-Salvador m. fl., (red.), *Labour Supply and the Incentives to Work in Europe*, Edward Elgar.
- Davis, S. J. och M. Henrekson. (2005b), »Wage-Setting Institutions as Industrial Policy«, *Labour Economics* 12(3), s. 345–377.
- Du Rietz, G. (1994), *Välfärdsstatens finansiering*, City University Press.
- Edin, P.-A. och R. Topel (1997), »Wage Policy and Restructuring – The Swedish Labor Market Since 1960«, i R. B. Freeman, R. Topel och B. Swedenborg, (red.), *The Welfare State in Transition*, University of Chicago Press.
- Edling, J. (2005), *Alla behövs. Blott arbetsmarknadspolitik skapar inga nya jobb*, Stockholm.
- Elvander, N. (2002), »The New Swedish Regime for Collective Bargaining and Conflict Resolution: A Comparative Perspective«, *European Journal of Industrial Relations*, 8(2), s. 197–216.

- Fredriksson, P. och R. Topel (2006), »Changes in Wage Formation, Wage Dispersion, and Employment since the Early 1990s«, Mimeo.
- Freeman, R. B. (1995), »The Large Welfare State as a System«, *American Economic Review*, 85(2), s. 16–21.
- Henrekson, M. (2001), »Swedish Economic Growth: A Favorable View of Reform«, *Challenge*, 44(4), s. 38–58.
- Henrekson, M. och U. Jakobsson (2005), »The Swedish Model of Corporate Ownership and Control in Transition«, i H. Huizinga och L. Jonung (red.), *The Internationalisation of Asset Ownership in Europe*, Cambridge University Press.
- Hibbs, D. A., Jr (1990), »Wage Compression under Solidarity Bargaining in Sweden«, i I. Persson-Tanimura (red.), *Generating Equality in the Welfare State: The Swedish Experience*, Norwegian University Press.
- Håkansson, C. och A. Lindbeck (2005), »Korpi vilsleder igen. Replik«, *Ekonomisk Debatt*, 33(1), s. 58–65.
- ITPS (2005), »Utlandsägda företag 2004«, S 2005:006, Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS).
- Jordahl, H. (2002), *Vad har hänt med de enskilda alternativen?*, Reforminstitutet.
- Lindbeck, A. (1982), »Tax Effects versus Budget Effects on Labor Supply«, *Economic Inquiry*, 20(3), s. 473–489.
- Lindbeck, A. (1997), »The Swedish Experiment«, *Journal of Economic Literature*, 35(3), s. 1273–1319.
- Litan, R. E. och A. M. Rivlin (2002), *Beyond the dot.coms*, Brookings.
- Lundborg, P. (2005), »Individual Wage Setting, Efficiency Wages and Productivity in Sweden«, FIEF Working Paper nr 205.
- Murray, R. (2003), *Alternativ finansiering av offentliga tjänster*, Bilaga 7 till LU 2003. SOU 2003:57, Fritzes.
- Norbäck, P.-J., L. Persson och J. Vlachos (2005), »Cross-border Acquisitions and Corporate Taxes: Inefficient Ownership and Tax Revenues«, Mimeo, IUI.
- North, D. C. och B. R. Weingast (1989), »Constitutions and Commitment: Evolution of Institutions Governing Public Choice in Seventeenth Century England«, *Journal of Economic History*, 49(4), s. 803–832.
- OECD (2005), *Economic Surveys: Sweden*, OECD.
- Pålsson, A.-M. (1997), »Taxation and the Market for Domestic Services«, i I. Persson och C. Jonung (red.), *Economics of the Family and Family Policies*. London: Routledge.
- Reiter, J. (2003), »Changing the Microfoundations of Corporatism: The Impact of Financial Globalisation on Swedish Corporate Ownership?«, *New Political Economy*, 8(1), s. 103–126.
- Reynolds, P. D. (1999), »Creative Destruction: Source or Symptom of Economic Growth?« i Z. J. Acs, B. Carlsson och C. Karlsson (red.), *Entrepreneurship, Small & Medium-Sized Firms and the Macroeconomy*, Cambridge University Press.
- Rodrik, D., A. Subramanian, och F. Trebbi (2004), »Institutions Rule: The Primacy of Institutions over Geography and Integration in Economic Development«, *Journal of Economic Growth*, 9(2), s. 131–165.
- Storey, D. J. (1994), *Understanding the Small Business Sector*, Routledge.
- Södersten, J. (1993), »Sweden«, i D. W. Jorgenson och R. Landau, (red.), *Tax Reform and the Cost of Capital. An International Comparison*, Brookings.
- Werenfels Röttorp, M. (1998), »Den offentliga sektorns förnyelse – vad har hänt under de senaste 15 åren?«, i Håkan Lundgren m. fl., *På svag is*, Timbro.